

ХОРОЛЬСЬКА Т. А.,
м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В ПЕДВУЗІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЛЬНОСТІ КУЛЬТУРИ

Сучасності - ми повинні це визнати - притаманна не просто різка зміна орієнтацій в культурі, а й певна духовна революція, свідками та учасниками якої є як молоде, так і старше покоління наших людей, змушених жити зовсім в іншому соціокультурному середовищі, атмосфері, ніж у яких росли,

іховувались, отримували освіту.

У свій час саме різка зміна орієнтацій у європейській культурі змусила Ф. Бекона (не тільки великого філософа, а й реформатора науки та освіти) закликати своїх сучасників, а головне - нащадків звернути особливу увагу на стан і розвиток освіти і науки в цій ситуації. Зробити це потрібно, на його думку, заради користі життя та практики, заради людської гідності.

Тому подібність обставин повинна змусити нас взятися, перш за все, за відновлення втрачених з різних обставин традицій, притаманних попереднім етапам розвитку науки та освіти в Україні взагалі та соціально-гуманітарного знання зокрема, а саме:

- певного європейського досвіду в створенні програм та їх утіленні в процесі викладання дисциплін - як ознаки наявності державних стандартів. Сьогодні ми ще не маємо таких незважаючи на те, що розмов про них було немало;

- досвіду кооперації національних освітянсько-наукових закладів з європейськими (згадаймо, хоча б для прикладу, зусилля М. Драгоманова по європеїзації української науки та освіти у свій час). З цього приводу багато можна викласти думок і міркувань, але мало хто стане заперечувати, що саме завдяки європейському культурологічному контексту ми маємо такі сучасні навчальні дисципліни, як наукознавство, соціологія, політологія, культурологія, економічні науки тощо. На жаль, дуже важко на нашій науково-освітянській ниві приживається те, про що той же Ф. Бекон писав англійському королю. А писав він про три «об'єкти», які можуть запобігти діяльності по реформуванню науки та освіти: про наукові заклади, книги та самих вчених. Здається, що заперечити тут нічому, бо ці думки філософа виявилися прозорливішими, ніж вважали його сучасники, та ще не виключно для умов розвитку науки та освіти Об'єднаного Королівства.

Ну і вже зовсім прописна істина, на якій Ф. Бекон одним з перших європейських філософів та політиків наголосив таким чином: «взагалі ж потрібно твердо пам'ятати, що навряд чи можливий значний прогрес у розкритті глибинних таємниць природи, якщо не будуть виділені кошти на експерименти...»

Всі ці фактори, як вже відзначалося, повинні виконувати конструктивну, творчу роботу по вдосконаленню та розвитку науково-освітянського процесу. Але у нас сьогодні вони в такому стані, що більш притаманною їм є робота руйнівна.

Тому, шукаючи шлях до духовного здоров'я засобами

соціально-гуманітарної просвіти, перш за все слід вести конструктивну розмову про створення нових суспільних та одночасно індивідуальних установок, про забезпечення тих соціально-психологічних умов, які не вважаються самодостатніми, але в якості вихідних та попередніх необхідні й бажані. Бо, скажімо, важко дискутувати з думкою, що незадоволення особистих, індивідуальних інтересів суб'єктів освітньо-наукового процесу може виключно негативно впливати на їхню діяльність, хоч всі їхні нахили, прагнення та установки були явно зовсім іншого спрямування. Та й сам особистісний характер соціально-гуманітарного знання (особливо філософського) наголошує на цьому, зумовлюючи, по-перше, головну тенденцію вдосконалення форм соціально-гуманітарної просвіти, а саме розширення в ній можливостей для особистісної взаємодії викладача та студента. При цьому мова повинна вестися не стільки про винахід нових (іноді надумано-наукоподібних) форм, скільки про максимальну індивідуалізацію, надання характеру особистісного спілкування взаємодії учасників навчально-виховного процесу в ході використання вже існуючих та вивірених практикою форм навчальної діяльності - семінарів, індивідуальної та самостійної роботи, консультацій тощо. Здійснення цієї вимоги передбачає зменшення (а не збільшення) кількості студентів на одного викладача, скорочення загального обсягу обов'язкового навчального навантаження (на сьогодні 1000 годин), кількісного зменшення складу семінарських студентських груп та ін. По-друге, особистісний характер соціально-гуманітарного знання зумовлює тенденцію вдосконалення форм та шляхів підвищення фахової кваліфікації викладача та більш уважного ставлення до нього з боку держави як головної дійової особи духовно-виховного процесу.

Тим не менше, кафедра філософії Криворізького державного педагогічного інституту, реалізуючи концепцію гуманітарної освіти в Україні, має своє концептуальне бачення філософсько-світоглядної підготовки майбутніх вчителів як основи соціально-гуманітарної освіти ат духовності в таких його складових: зміст, принципи, мета, спрямування, методологія та методика викладання філософсько-гуманітарних дисциплін, проведення наукових та виховних заходів.

Наріжним принципом цієї концепції є принцип єдності гуманістично-особистісної, світоглядно-ціннісної та науково-пізнавальної сторін навчально-виховного процесу, завдяки чому визначаються зміст та спрямування викладання.

За мету концепція має формування філософсько-світоглядної культури особистості вчителя, на засадах та за

допомогою якої він міг би бути спроможним самостійно оцінювати смисложиттєві ситуації або самостійно ввійти в «поле герменевтичного вибору».

Вільний творчий пошук, дотримання поліфонії філософських думок, усвідомлений відхід від «чистих» софійного імпресіонізму та сцієнтизму як певних збочень у філософській просвіті, поєднання історико-епохального, проблемно-змістовного, категоріально-понятійного, жанрового та особистісного підходів до аналізу філософської думки - головні складові методології та методики соціально-гуманітарної та філософської підготовки в Криворізькому педінституті. Опираючись на них, можна: допомогти майбутньому вчителєві сформуванню власний світогляд, збагачений загальнолюдськими і загальнокультурними цінностями, навчити вмінню відстоювати його в сучасному плюралізмі світоглядних орієнтирів, а викладачеві - швидше відшукати відповідь на питання, яким чином навчати майбутнього спеціаліста сягати істини та величі духу.

Безпосередня реалізація концепції філософсько-світоглядної підготовки кафедрою здійснюється:

- у викладанні циклу філософсько-гуманітарних дисциплін: філософії, етики, логіки, естетики, культурології, та спецкурсів: «Історія світової та вітчизняної філософської думки», «Світогляд: його формування та виховання», «Філософія кохання», «Філософські проблеми сучасної географічної та природознавчої науки», «Логіко-гносеологічні проблеми сучасної математики та інформатики», «Порівняльне релігієзнавство»;

- у системі методичних, наукових та виховних заходів, відбитих у щорічних планах роботи кафедри та звітах про їх виконання;

- у спрямованій роботі кафедри по підготовці кадрів вищої кваліфікації у власній аспірантурі, докторантурі та шляхом переведення на посаду старшого наукового співробітника (відповідно: 5 асп., 1 докт., 1 СНС).

Звичайно, головна увага кафедрою надається викладанню філософських дисциплін в цілому, філософії зокрема. Власно створена програма з філософії містить у собі такий акцент: філософія з інтегральною частиною культури людства, духовного життя, цивілізаційного розвитку в її конкретно-історичних, регіональних, національних, особистісно-індивідуальних формах та єдності світової філософії.

Але, відверто кажучи, здійснення викладання української філософії поки що виглядає дещо проблемним з

ряду обставин об'єктивного та суб'єктивного змісту.

Методи вітчизняного філософствування, на наш погляд, це поки що здебільшого спокуса чистого проповідництва в якому часто, на жаль, відчувається музика вичерпаності з різних обставин: відсутність самобутньої системи філософських понять та категорій, літератури, інформації, досвіду дискусій та аналітичної роботи і т. ін.

По-друге. Якщо виходити з думки, що сутність всенародної самосвідомості та її національний зміст потребують для свого висвітлення адекватного органу - мови, то в цьому контексті є проблема й у нашої кафедри. По-третє. Певний негатив та проблемність містять у собі надмірно політично та ідеологічно заангажовані знання про становлення та розвиток вітчизняної філософії, викладені в окремих підручниках та посібниках. Тому однастайність визнання того, що українська філософія повинна мати своє істинне національне визначення та значення, на нашу думку, потребує однастайності визнання того, що важелем незаангажованості позицій для викладача і науковця повинен бути принцип збереження вірності історичній та науковій правді.

Тому, по-четверте. При викладанні вітчизняної філософії актуальним повинно стати навіть не стільки розширення наявних програм та не явно марні наміри якомога швидше перебудувати їх у відповідності до вимог моменту, скільки, в першу чергу, підведення більш стійкого історико-філософського фундаменту.

Іншими словами, для того, щоб вітчизняна філософія змогла вирішувати сьогоденні практичні проблеми, необхідне, як це не парадоксально повернення до історії. Не вирішивши подібного завдання, неможливо забезпечити нашій духовній культурі такі характеристики, як універсальність та здатність до безперервного розвитку, що є гарантією її дійсності. Необхідне усвідомлення того, що історія філософії є дечим більшим, ніж просто повагою до минулого. Вона повністю звернена до сучасності, в ній відбита потреба пізнати себе у співвіднесеності з усім духовним досвідом, набутим людством. Адже історія філософії - це одночасно знання про іншого та спів-знання про себе у світі.

Звідси випливає, що плідним та повним буде становлення та вдосконалення духу, культури, перш за все, норм та цінностей людського життя тоді, коли постійно до уваги буде братися контекст сукупного процесу розвитку людства, відбитого в історії філософії як в інтегральній частині духовного життя

людства.

Взаємодія філософії з соціокультурним контекстом відображена в історико-філософських текстах двобічно: з одного боку, вона по-особливому «всмоктує» в себе вплив цього контексту, з іншого - сама впливає з нього. Останнє означає, що для багатьох людей знайомство з філософією було і залишається надзвичайно важливою стороною духовно-морального формування особистості, надійним джерелом збагачення душі та розуму.

Процес розвитку духу інтегрально відбитий у культурі людства філософією, має багатоманітні прояви думки: найперше - це осмислення долі людства у відповідності до епох та регіональних проявів цивілізації; по-друге, осмислення протирічливої напруги між неповторністю конкретно-історичних, регіональних, національних, особистісно-індивідуальних форм духовного творення та єдністю світової духовної культури.

Це означає, що настав час на ділі, а не на словах перебороти ту методологічну ваду, у відповідності до якої істинна духовність особистості плекається лише західною культурою, а вітчизняні взірці духу з'являються лише в просвітницьку добу. Забувається, між іншим, іноді те, що ще за часів Київської Русі спостерігається незвична вплетеність у її духовне життя і перших початків філософствування, і релігійна, і світська культура.

I, нарешті, останнє.

Ригористичність нашої думки, зрозуміло, пов'язана з дискусією стосовно уявлень про місце філософії в духовному процесі, яку незвичним чином у свій час започаткували Аристотель та Гегель.

Відволікаючись від думки Гегеля, яка стверджує, що філософія - вінець всього знання людства, його духу та культури, слід відзначити, що не більше вагомих підстав і у Аристотеля та його послідовників для ствердження: філософія виконує роль специфічного виду пізнання за аналогією з іншими, відносно самостійними складовими культури (науки).

Не підносячи філософію до єдиної вершини культури та не принижуючи її високий статус у сьогоденні, духовний досвід людства свідчить про таке перехрещення форм та тенденцій культури з повсякденним буттям особистості, де роль філософії була і є надзвичайно важлива, унікальна та неперевершена перш за все своїм впливом на цінності та ідеали, на свідомість та самосвідомість людини та людства.

Саме цим намагається керуватися кафедра філософії

КДПІ у своїх власних науково-методичних пошуках з питань розвитку національної культури та духовності.

Свідченням тому є проведення у 1994 році Всеукраїнських Сковородинських читань та у 1995 - 1997 роках I та II Всеукраїнських конференцій «Актуальні проблеми духовності».

Отже, нам здається, що з урахуванням в тому числі і вище викладеного слід пов'язувати надію на те, що певні позитивні зрушення в соціально-гуманітарній просвіті найближчим часом відбудуться, що сприятиме, безумовно, появі певних змін у духовному стані студента, майбутнього фахівця.